

“Zeg niet: ‘jongens en meisjes’, maar ‘lieve leerlingen’”

Hoe leg je in de klas uit wat er in Oekraïne gebeurt? Wat doe je met Columbus, en Michiel de Ruyter? Wat vertel je over het conflict tussen Israël en zijn buurlanden? En vanuit welke perspectief behandel je de trans-Atlantische slavenhandel? Dit zijn vragen die elke geschiedenisdocent zich moet stellen. De roep om meer multiperspectiviteit in het lesprogramma wordt steeds luider. Ook in het nieuwe referentiekader Ruimte en Tijd¹, waar aanbevelingen in staan voor aanpassingen aan het huidige geschiedeniscurriculum, is hier veel aandacht voor. Helaas heeft de regering de curriculumherziening voor geschiedenis nog even uitgesteld. Kunnen docenten hier desondanks toch al mee aan de slag? “Zeker!” zegt vakdidacticus en onderzoeker Hanneke Tuithof (UU/HU). “Je kunt op alle niveaus aan multiperspectiviteit doen.”

“Het programma is vol. Ik krijg de gewone lesstof al nauwelijks behandeld, hoe kan ik nou ook nog andere perspectieven gaan behandelen?” Hoor je deze geluiden wel eens van je docenten spreekt?

Ja, die geluiden hoor ik vaak. Het ingewikkelde is dat het programma formeel niet vol hoeft te zijn. De kenmerkende aspecten bepalen de structuur van het curriculum. Het examenprogramma van het vmbo en de historische contexten voor havo en vwo zijn invullingen hiervan. Vervolgens plempen schoolboekenauteurs hun boeken erg vol. Dat is een keuze. Docenten lijken zich daar niet altijd bewust van, en voelen zich onvoldoende vrij om de ruimte die er is, ook echt te pakken. Werkdruk speelt daarbij een rol.

In de onderbouw zit zelfs nog meer ruimte. Het enige dat daar echt moet staat omschreven in de kerndoelen². Hoe zouden docenten de ruimte die er is kunnen gebruiken om meer aandacht te besteden aan multiperspectiviteit en wereldgeschiedenis?

Als je je onderwijs er echt mee wil doordeesemen, dan moet je als sectie een visie op het gehele curriculum hebben. Dat vraagt veel van docenten. Maar het hoeft niet meteen zo groot. Je kunt op alle niveaus aan multiperspectiviteit doen. Je kunt beginnen bij het gebruiken van andere bronnen, of een andere methode, of je gaat zelf lesmateriaal of een opdracht maken.

Andere bronnen?

De huidige schoolboeken bieden lang niet altijd geschikte bronnen of informatie om aan de slag te gaan met multiperspectiviteit. Mijn tip is om te kijken op de website van de herijkte canon³. Deze barst van de verhalen die nauwelijks gebruikt worden op het VO. En de F-site⁴ biedt veel materiaal over vrouwen in de geschiedenis. Zoek bronnen die een nieuw of onderbelicht perspectief op een historische gebeurtenis laten zien en maak daar opdrachten bij. Let wel op voor teveel perspectieven. Ik zie soms opdrachten voorbij komen met 6 of 10 verschillende perspectieven, maar dat werkt niet. Je moet erover nadenken welke verhalen je kunt verbinden aan actuele ontwikkelingen of bij welke ervaringen jouw leerlingen zich iets kunnen voorstellen of kunnen vergelijken met eigen ervaringen.

¹ Werkgroep Referentiekaders Ruimte en Tijd (2022). *Eindadvies referentiekaders Ruimte en Tijd*. Amersfoort, SLO.

² <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/besluiten/2010/09/17/kerndoelen-onderbouw-voortgezet-onderwijs>

³ <https://www.canonvannederland.nl/>

⁴ <https://www.f-site.nu/>

Kun je een voorbeeld van geven van hoe je dat doet, historische verhalen verbinden aan actuele ontwikkelingen of ervaringen van leerlingen?

Daarvoor moet je op de eerste plaats op de hoogte zijn van wat er actueel is in de beleving van leerlingen. Ik ben bijvoorbeeld op mijn 18de vrouwengeschiedenis gaan studeren omdat ik baalde van al die witte mannen in de geschiedenisboeken. Nu word ik er door mijn zoon op aangesproken dat mijn feminisme ook weer mensen uitsluit, zoals bijvoorbeeld de non-binaire student die ik zojuist heb toegesproken bij een diploma-uitreiking. Om te weten wat er speelt, moet je in dialoog zijn met je leerlingen.

Het uitgangspunt van een goede geschiedenisles is de beginsituatie van je leerlingen. Veel mensen vullen dat in met voorkennis. Maar daar hoort ook bij: waar komen ze vandaan en hoe zitten ze hier? De beginsituatie moet je heel serieus nemen. Dat is één ding: weten wie er in je klas zit en hoe je daarop in kan spelen. Vervolgens is het al een wereld van verschil als je in je PowerPoints en ander materiaal, in je verhalen en je eigen taalgebruik voortdurende meerdere mensen zichtbaar maakt. Ik zeg bijvoorbeeld ook geen 'jongens en meisjes' meer, maar 'lieve leerlingen'. Dat is nog geen multiperspectiviteit, meer standplaatsgebondenheid, maar van daaruit kom je wel bij multiperspectiviteit.

Echt in dialoog gaan met leerlingen is niet altijd makkelijk. Er zijn ook docenten die dit vermijden om eventueel aanstootgevende standpunten of conflicten in de klas te vermijden. Ook begrijpelijk?

Jazeker. Ik werk samen met onderzoeker Saro Lozano Parra die onderzoekt hoe je van frictie in de klas een leermoment maakt. Als ik dan in Utrecht op Kanaleneiland kom om docenten te werven voor het onderzoek, krijg ik toch het gevoel dat we met een elite-onderzoek bezig zijn. Docenten daar geven aan dat ze al blij zijn als leerlingen in hun les gewoon even kunnen zitten, los van ellende en spanning thuis. Ze zitten niet te wachten op democratische frictie als leermoment.

Maar het naar voren brengen van meerdere perspectieven hoeft toch niet tot frictie te leiden? Je kan ook juist positieve gevoelens geven, zoals 'je word gezien en gehoord'.

Jawel, maar als je multiperspectiviteit echt serieus neemt, dan ga je dat tegenkomen. Vroeger wilden we leerlingen graag meningsvorming bij brengen. Tegenwoordig komen ze allemaal met een mening binnen.

Je bedoelt dat leerlingen er misschien moeite mee hebben als hun mening 'ook maar een perspectief' blijkt te zijn?

Multiperspectiviteit is gestoeld op dat we verschillen. Tot voor kort leerden studenten op de lerarenopleiding echter vooral om van hun klassen een soort eenheid, klassengemeenschap of leergemeenschap, te maken. Juist het verschil als uitgangspunt nemen, vraagt heel andere dingen van docenten.

Tegenwoordig zijn er steeds meer scholen die het lesgeven wat anders aanpakken, bijvoorbeeld met meer ruimte voor leerlingen om samen te werken en zelf dingen uit te zoeken, buiten methodes om. Zijn daar nog lessen van te leren?

Ja, wat op veel van die scholen gebeurt, is dat zij complexe opdrachten maken. Dat is ook heel erg mijn aanpak. Ik houd niet van hapklare brokken. Een voorbeeld van een complexe opdracht is bijvoorbeeld het mysterie. Dat is een opdracht waarbij leerlingen met behulp van bronnen zelf het antwoord op een grote vraag moeten zoeken. Ik adviseer mijn studenten vaak om mysteries te maken. Op mijn website⁵ staan veel mysteries, en die gaan over uiteenlopende onderwerpen

zoals slavernij, Istanbul, de islam, Koude Oorlog en nog veel meer. Er staat er ook één over Duitsland. Deze student wilde zoveel mogelijk verschillende mensen erin laten voorkomen, dus heeft hij gekozen voor vluchtverhalen. Het voordeel van een mysterie is dat je door de opzet al veel verschillende perspectieven kunt laten zien.

Zijn complexe opdrachten geschikt voor alle leerlingen?

Ja, ik geloof dat in groepen met leerlingen die meer aan de hand genomen moeten worden, je wel een complexe opdracht moet geven, maar dat je daar dan steigers bij moet zetten. Je kunt de opdracht in kleine stappen laten uitvoeren, of extra taalhelp bieden. Ik ben een groot voorstander van activerende didactiek en gedeelde sturing. Je moet leerlingen ook opleiden naar de complexe opdrachten. Veel zelf laten doen, maar wel overzichtelijk, en goed nabespreken. En in het kader van multiperspectiviteit geloof ik er ook in dat je af en toe gewoon een goed verhaal vertelt. Het zou bijvoorbeeld heel mooi zijn als je het ene perspectief vertelt, en het andere met bronnen zelf laat schrijven.

We willen verschillende mensen aan het woord laten, maar dat leidt er niet toe, dat het verhaal helderder wordt. Veel pubers vinden dat lastig. Die willen uiteindelijk toch weten, 'ja maar, hoe zat het dan?' Hoe ga je daar als docent het beste mee om?

Dat zit vooral in instructie en nabespreken. Je kunt bijvoorbeeld zeggen 'het meest waarschijnlijk is dat maar dit en dat kan ook'. Een soort CSI context kan werken, want moorden worden vaak ook niet opgelost. Je moet je realiseren dat veel leerlingen een pedagogisch behoefte hebben aan een antwoord. Daar moet je een list voor verzinnen.

Hanneke Tuithof werkt als vakdidacticus en lerarenopleider aan de HU en de UU. Daarnaast is ze ook onderzoeker en geeft ze vele nascholingsworkshops voor docenten. Ze heeft een website met veel lesmateriaal en vakdidactische tips: www.uu.nl/geschiedenisendidactiek.

⁵ www.uu.nl/geschiedenisendidactiek